

3 Міністр закордонних справ Павло Клімкін про зустрічі у Відні, зокрема з канцлером Себастьяном Курцом

9 Постанова Верховної Ради України «Про відзначення на державному рівні 75-х роковин початку депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944-1951 роках»

УРЯДОВИЙ КУР'ЄР

СУБОТА, 24 ЛИСТОПАДА 2018 РОКУ

ЦІНА ДОГОВІРНА

№222 (6338)

ЦИТАТА ДНЯ

ПЕТРО ПОРОШЕНКО:

«Кожна копійка, яку заплащать так звані євробляхери, піде українському пенсіонеріві, нап'яму в Пенсійний фонд».

Президент щодо підписання законів про зниження акцизу на легковики й про посилення контролю над переміщенням і використанням авто з іноземною реєстрацією

Непохитність цивілізаційного вибору

ШЛЯХ ВІДКРИТО. Ідеться про остаточне визначення курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію нашої країни. Перед розглядом державного бюджету на 2019 рік Верховна Рада ухвалила в першому читанні президентський проект про внесення змін до Конституції щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО. Рішення підтримали 311 народних депутатів із 351, зареєстрованого на той час у сесійній залі, повідомляє УНІАН.

Напередодні Конституційний Суд України дав позитивний висновок щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства країни у Європейському Союзі та НАТО. Тобто документ відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Висновок Конституційного Суду обов'язковий, остаточний і не підлягає оскарженню. Того самого дня у Верховній Раді Президент Петро Порошенко заявив: якби наша країна була членом Північноатлантичного альянсу, Російська Федерація не наважилася б на агресію проти неї. Та й агресію проти України Кремль розв'язав саме тоді, коли режим Януковича проголосив нашу позаблоковість.

ЦИФРА ДНЯ

740,637 млрд грн становив оборот роздрібно́ї торгівлі в січні—жовтні 2018 року. Це на 5,4% перевищує торішній аналогічний показник

Пам'ять робить нас сильнішими

ЗАПАЛИ СВІЧКУ. 24 листопада відбудуться загальнодержавні жалобні заходи до 85-х роковин Голодомору

Країна має держбюджет-2019 заздалегідь

КОШТОРИС. В уряді стверджують, що документ збалансований і цілком реалістичний

Оксана МАЛОЛІТКОВА,
«Урядовий кур'єр»

Цього року головний фінансовий документ України отримала не під ялиночку в новорічну ніч, як зазвичай, а на ранок 23 листопада. Депутатам знадобилася година, щоб ухвалити про-

ект закону про Державний бюджет України на 2019 рік у другому читанні та в цілому. Тож о шостій ранку країна вже була з держбюджетом-2019. Цьому передувало ухвалення Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів

України щодо поліпшення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів». Документ, покликаний збалансувати держбюджет, передбачає підвищення ставок деяких податків і зборів.

Наприклад, у другому півріччі зростуть ставки акцизно-

го податку на тютюнові вироби на 9% та ставки екологічного податку за викиди вуглекислого газу стаціонарними джерелами із 0,41 гривні до 10 гривень за тону й поетапне підвищення цієї ставки до 30 гривень за тону до 2023 року (щорічне підвищення на п'ять гривень).

Крім того, запроваджено податок на додану вартість для посилок в Україну сумарною вартістю понад еквівалент 100 євро. Щоправда, до 1 липня наступного року ПДВ оподатковуватимуть товари, сумарна вартість яких перевищуватиме еквівалент 150 євро.

4 820103 080053

КУРСИ ВАЛЮТ/БАНКІВСЬКІ МЕТАЛИ

встановлені Національним банком України на 23 листопада 2018 року

USD 2774.5837
за 100 доларів США

EUR 3163.8578
за 100 євро

RUB 4.2291
за 10 рублів

AU 340788.24
за 10 трійських унцій

AG 4000.95
за 10 трійських унцій

PT 234729.78
за 10 трійських унцій

PD 319632.04
за 10 трійських унцій

НОВИНИ ТА КОМЕНТАРІ

Країна має держбюджет-2019 заздалегідь

(Закінчення.
Початок на стор. 1)

Основні цифри
й показники

Депутати ухвалили держбюджет-2019 із граничним обсягом дефіциту на рівні 89,989 мільярда гривень, або 2,3% ВВП. Бюджет передбачає доходи обсягом 1,026 трильйона гривень і витрати — 1,112 трильйона гривень, що на 18 мільярдів вище від показників початкового проекту, ухваленного в першому читанні. Граничний обсяг державного боргу на 31 грудня 2019 року встановлено в сумі 2,06 трильйона гривень, гарантованого державою боргу — 388,6 мільярда. Розрахунки проведено з використанням прогнозного курсу на кінець року 29,4 гривні за доллар. В основі затвердженого бюджету макроекономічний прогноз зі зростанням реального ВВП на 3% з урахуванням інфляції 7,4%. Прожитковий мінімум на людину на місяць наступного року з 1 січня становитиме 1853 гривні, з 1 липня — 1936 гривень, з 1 грудня — 2027 гривень. Мінімальну зарплату з 1 січня буде підвищено до 4173 гривень на місяць, або до 25,13 гривні в годинному розрахунку.

Документ встановлює, що у 2019 році рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становитиме: для працездатних осіб — 21%, для дітей — 85%, для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю — 100% відповідного прожиткового мінімуму. Розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям не може становити понад 75% рівня

Принаймні, раз на рік народні депутати й урядовці злягоджено працюють до ранку заради ухвалення нагальних державницьких рішень

забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї. Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для визначення права на звільнення від плати за харчування дитини у державних і комунальних дитячих дошкільних закладах збільшується відповідно до зростання прожиткового мінімуму.

Усі основні
програми
збережено

За словами Прем'єр-міністра Володимира Гройсмана, державний бюджет на 2019 рік цілковито збалансований та реалістичний. Глава уряду наголосив, що проект бюджету було представлено відповідно до вимог Бюджетного кодексу, доку-

мент пройшов усі процедури обговорення. І вперше його ухвалено до початку грудня. А це відкрило для України можливість не лише планового входження в наступний фінансовий період, а й посилення співпраці з міжнародними партнерами за програмами макрофінансової допомоги.

«Маємо стабільність і наприкінці цього року, і наступного. 2019-й буде непростим економічно й політично. Але ми зберегли всі програми: безпеки та оборони, в медицині, освіті, будуватимемо дороги, продовжуватимемо децентралізацію», — підкреслив глава уряду.

Як констатувала міністр фінансів Оксана Маркарова на урядовому брифінгу (першому в новому статусі, без приставки в.о.), коштів,

закладених у держбюджеті-2019, вистачить на забезпечення потреби в субсидіях. «58 мільярдів гривень витратимуть за двома програмами, одна з яких передбачає перехід на монетизацію субсидій до кінця наступного року. Програму надання субсидій буде розширено в плані переходу на монетизацію. Коштів вистачить і для індексації пенсій українцям, і на збільшення пенсій військовим», — запевнила вона.

Умови
міжнародних
партнерів
виконано

Оксана Маркарова заявила, що раннє ухвалення держбюджету-2019 означає не лише те, що можна

набагато раніше здійснювати планування на наступний рік, а й те, що Україна передбачувана і для українського бізнесу, і для міжнародних партнерів. Міністр нагадала, що наша країна виконала попередні умови для започаткування 14-місячної програми stand-by з Міжнародним валютним фондом обсягом 3,9 мільярда долларів, яка підлягає затвердженню радою директорів фонду. «Для започаткування програми необхідно було затвердити збалансований держбюджет на наступний рік і провести реформу в енергетичному секторі, зокрема підвищити тарифи на газ для населення до ринкового рівня», — констатувала Оксана Маркарова. Вона додала, що уряд обговорює з МВФ питання

підвищення ціни на газ і відповідно підвищення тарифів.

Як повідомляли раніше, Національний банк прогнозує отримання першого траншу за новою програмою МВФ до кінця року обсягом 1,5—1,9 мільярда долларів. За оцінками експертів, завдяки новій програмі з МВФ Україна може залучити до 8 мільярдів долларів фінансування від міжнародних партнерів.

Міністр не прокоментувала, скільки планують отримати до кінця року від Міжнародного валютного фонду, і додала, що ухвалений держбюджет-2019 буде направлено фонду. Після цього слід дочекатися конкретного рішення ради директорів МВФ за програмою співпраці з Україною і надання траншу.

«Можу лише сказати, що кошти МВФ підуть у резерви Національного банку, що стане плюсом для макроекономічної стабільності», — підкреслила Оксана Маркарова.

Мінфін до кінця року хоче залучити на ринках запозичення (зовнішніх чи внутрішньому) до півтора мільярда долларів кредитних коштів. «Цього року план із залучення кредитів становив до 3,5 мільярда долларів, тому після нещодавнього розміщення євробондів на 2 мільярди планують добрати решту суми. Україна виконала всі умови для отримання першого траншу макрофінансової допомоги від Євросоюзу 500 мільйонів євро, тому очікується надходження цих коштів ще цього року. Що стосується залучення кредитних коштів під гарантії Світового банку, то до кінця року можна розраховувати на суму до 650 мільйонів долларів», — резюмувала Оксана Маркарова.

Об'єднавшись, громади стають спроможнішими

ГОДИНА ЗАПИТАНЬ. Безвідповідальних голів адміністрацій, які не здатні створити людям нову якість життя, буде звільнено

Любомира КОВАЛЬ,
«Урядовий кур'єр»

Реформу з децентралізації Прем'єр-міністр Володимир Гройсман вважає незворотною, і потрібно стимулювати процес об'єднання громад, проведення там виборів і зміцнення можливостей розвитку територій. Про це глава уряду сказав під час «Години запитань до уряду» у Верховній Раді, відповідаючи на запитання депутатів, що є ще регіони, де громади не поспішають об'єднуватися, від чого втрачають можливість на фінансування й поліпшення розвитку територій, і як це подолати, повідомляє департамент інформації та комунікацій із громадськістю Секретаріату КМУ.

Урядовець наголосив, що перетворення, які вже відбулися в регіонах, цілком відчутні. І більшість міських і сільських голів активно використовують інструменти децентралізації. «Я згоден, що треба проводити і далі процес об'єднання, проводити вибори. Тож громади стануть остаточно

но спроможними», — сказав Володимир Гройсман. — Я створив робочу групу з оновлення Концепції розвитку місцевого самоврядування. Нам треба виходити на зміни до Конституції щодо закріплення реформи».

В Україні є райони, де поки що громади не об'єднуються. «Є 99 районів, в яких не створено жодної ОТГ. Я дав доручення подати кандидатури безвідповідальних голів адміністрацій, які не здатні створити людям нову якість життя. Ми будемо звертатися до Президента з пропозицією звільняти таких керівників», — застеріг Прем'єр.

Горизонти для ОТГ

Голова Верховної Ради Андрій Парубій виступив за визначення крайнього терміну для добровільного об'єднання громад для пришвидшення процесу створення ОТГ в Україні. «Нам потрібно розробити комплекс заходів, отримавши термін, до якого мають завершити об'єднання тери-

торіальних громад. Є громади, що якщо їм не сказати й не показати горизонт, то вони ніколи не наважаться. Тоді їм сказати, що є термін, і якщо не буде проведено об'єднання, то буде запропоновано систему й межі від держави. У них буде вибір: або самостійно ухвалити рішення, або погодитися з розподілом, який запропонує держава. Це набагато пришвидшить процес», — вважає він.

Як відомо, на початок листопада в Україні створено 838 ОТГ. Заплановано, що до 2020 року їх має бути близько 1450.

Народні обранці нарікали, що в бюджеті-2019 начебто закладено, на їхню думку, недостатньо коштів на обороноздатність та охорону здоров'я. Ішлося про модернізацію та переоснащення армії та будову Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит».

«Відповідно до національного законодавства, в ухваленому бюджеті передбачено 5,38% ВВП. Це загальна цифра на безпеку і оборону. Стосовно розподілу, то, відповідно до чинного законодав-

ства, його здійснює Рада нацбезпеки і оборони. Загальна сума достатня», — переконаний Володимир Гройсман. Він додав, що уряд постійно працює над збільшенням резерву фінансування війська.

На завершення будівництва Охматдиту з держбюджету 2019 року, за словами Прем'єра, планують спрямувати мільярд гривень. «Що стосується лікарні «Охматдит», то для нашого уряду і для мене особисто це важливий проект. Цього року ми передбачили на будівництво ще мільярд гривень. Спостерігатимемо, чи якісно та за призначенням використовують ці ресурси. І бачитимемо, яка нам буде ще потрібна сума для перерозподілу податків, щоб вчасно завершити будівництво», — зазначив Прем'єр.

Енергоефективність
у пріоритеті

Питання надання обіцяних «теплих» кредитів для зменшення плати за компослуги й конкретний термін, коли має запрацювати Фонд енергозбереження, та-

кож цікавили народних обранців. Володимир Гройсман повідомив, що всі належні кошти для фінансування програми «теплих» кредитів буде надано до 1 грудня 2018 року. І всі керівники ОСББ, які подадуть заявки на їх отримання, обов'язково матимуть таку допомогу від держави.

А віце-прем'єр-міністр Геннадій Зубко поінформовав, що Фонд енергоефективності запрацює на повну потужність найближчим часом. За сприяння мультидонорських фондів, які обіцяють надати Україні відчутну фінансову підтримку для розвитку цього напрямку, в 10 регіонах запрацюють пілотні проекти з якісного та ефективного енергозбереження.

Депутати порушували питання про незаконне підвищення міською владою в деяких регіонах тарифів на енергоносії та руйнування переважаними фурами щойно збудованих або відремонтованих доріг. Прем'єр пообіцяв, що вивчить питання та сприятиме притягненню винних до відповідальності.

НОВИНИ ТА КОМЕНТАРІ

photo: 3 satyry gdlb.voanews.com

**Міністр закордонних справ
Павло Клімкін:**

**«Себастьян Курц
запевнив, що санкції
проти РФ будуть
до виконання
мінських угод»**

Глава зовнішньополітичного відомства Павло Клімкін днями відвідав Австрію з робочим візитом, основною метою якого стала участь у міжнародній конференції високого рівня з питань протидії антисемітизму й антисіонізму. Водночас у Відні головний український дипломат провів двосторонні зустрічі, зокрема з федеральним канцлером Себастьяном Курцом.

— Розкажіть про ваші зустрічі у Відні, зокрема з канцлером Себастьяном Курцом. Російська агресія, санкції були на порядку денному?

— Під час зустрічі із Себастьяном Курцом обговорювали все, адже я з ним зустрічався й як із федеральним канцлером Австрії, і як із главою уряду країни, яка зараз головує в Раді ЄС. Передовсім для нас важливо, яким чином австрійське головування сприятиме скоординованій лінії ЄС проти російської агресії. Ми обговорили й ситуацію на Донбасі, і в окупованому Криму. Себастьян дуже добре обізнаний і як колишній міністр закордонних справ, і як колись головував у ОБСЄ. Разом із ним ми іздили торік 2 січня на Донбас, ближче до лінії дотику. Він завжди приділяв особливу увагу ситуації в Україні.

Обговорювали, звичайно, й питання звільнення політичних в'язнів — як Австрія може допомогти. Говорили про те, які відносини ЄС загалом і Австрії зокрема в контексті того, що Росія веде послідовну гібридну війну, в тому числі й проти Австрії, адже нещодавно тут виявили російських шпигунів. Ішлося майже про все, включаючи зокрема скоординовані дії щодо голосування з обрання нового керівника Інтерполу. І все добре закінчилося.

Окремою темою обговорення став Рік культури України в Австрії, який буде наступного року. Ми хочемо зробити його інноваційним, таким, якого ви ніколи не бачили. Не щось таке формальне, що, як правило, планує міністерство культури, а те, що стане одним із перших і знакових проєктів нового Українського інституту. Так, щоб австрійці побачили й відчули сучасну Україну та її сучасну культуру. Вони розуміють,

проти кого ми боремося, — проти Росії, і в чому нас потрібно підтримувати. А тепер вони мають зрозуміти, оскільки багато з них не знають добре Україну, що являє собою сучасна Україна, що таке свобода, яку емоцією вони мають отримувати стосовно України.

Важливою була й зустріч із кардиналом Крістофом Шенборном. Ми поспілкувалися про діяльність австрійського Caritas в Україні, обговорили процес створення єдиної помісної Української православної церкви, адже кардинал дуже відомий теолог у світі.

Але особисто мене емоційно вразили фотографії часів Голодомору, які тоді кардинал Теодор Інніцер потайки отримував з України. Він був одним з небагатьох, хто намагався розповісти світові правду про Голодомор, видавав брошури, виступав та закликав Європу нас почути. Кардинал багато працював з Андреем Шептицьким. Уні-

Президента України до Ізраїлю, і під час цього візиту угоду буде підписано.

Зараз партнерство з Ізраїлем справді всеосяжне, і є багато інноваційних речей. Тому ми не будемо зупинятися на товарах, а підемо далі за послугами, інвестиціями, щоб ця угода була максимально ефективною.

— Представники австрійського духовенства виступили з ініціативою проведення пам'ятного заходу в Австрії для вшанування ролі кардинала Теодора Інніцера. Чи обговорювали це питання, коли такий захід може відбутися?

— Такий захід планують. Ми хочемо відкрити пам'ятну дошку саме в Австрії. Хотілося б на наступну річницю Голодомору організувати виставку, провести службу Божу за участю кардинала Шенборна.

Крім того, я пропонувати, щоб постать кардинала Інніцера отримала належну повагу і пам'ять також в

Росія веде послідовну гібридну війну, в тому числі й проти Австрії, адже нещодавно тут виявили російських шпигунів.

кальна людина. Я отримав копії цих фотографій, і ми обов'язково зробимо їх виставку наступного року.

Міжнародна конференція високого рівня, присвячена спільній боротьбі з антисемітизмом, — надважливий захід. Конференція відбувається в межах австрійського головування в ЄС за участю представників ЄС світових єврейських організацій, канцлера Курца, керівників з ЄС. Важливо, щоб світ відчував нас в авангарді боротьби з антисемітизмом. Для мене це питання дуже важливе і як для міністра закордонних справ, і як для співголови Спільної українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва. Найближчим часом ми готуємо до підписання нову угоду щодо зони вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем.

— Коли саме може відбутися підписання угоди про ЗВТ з Ізраїлем?

— Угода майже готова, закінчуються технічні приготування. Думаю, що найближчим часом буде візит

Україні. Можливо, це могла б бути вулиця, названа на його честь. Погодьтеся, це було б символічно — щоб, наприклад, там, де є вулиця Андрея Шептицького, з'явилася вулиця на честь іншої людини, яка зробила трагедію Голодомору відомою у світі.

— Ви зазначили, що під час зустрічі з канцлером Курцом обговорювали і питання звільнення українських політв'язнів. Є сподівання, що Австрія та її головування в ЄС якимось чином допоможуть?

— Сподівання є. Австрія, австрійське головування працюють скоординовано з Європейським Союзом. Це питання також обговорювали на останньому засіданні Ради міністрів закордонних справ ЄС. Не буду говорити ніяких деталей, оскільки кожна деталь може щось зіпсувати. Але будьте певні, ми дуже активно над цим працюємо, це не лише політичний напрям. Залучаємо багато неурядових, релігійних організацій, усіх тих, хто хоч чимось може допомогти.

— Реалізацію газопроводу «Північний потік-2», одним з інвесторів якого є австрійська OMV, обговорювали з австрійським канцлером?

— Обговорювали, звичайно. Канцлер Австрії сказав, що австрійський бізнес бачить цей проєкт як економічний. Я йому заперечив, що ми бачимо цей проєкт зовсім по-іншому: як такий, що фундаментально збільшує енергетичну залежність Європи. Це проблема. Проблема для України, і для Європи, і в решті-решт для Австрії. Адже збільшення залежності від Росії, як свідчать останні події, для Австрії становить проблему національної безпеки. Ми мали дискусію з цього приводу.

— Канцлер Курц запевнив, що Австрія дотримуватиметься спільної європейської позиції стосовно санкцій проти РФ?

— Себастьян мене запевнив, що позиція Австрії з цього питання абсолютно послідовна: спочатку повне виконання мінських домовленостей, і лише потім — розмова про санкції.

— Останнім часом в інформаційному просторі дуже мало повідомлень стосовно впровадження миротворчої місії ООН на Донбасі. Як проходить обговорення цієї ідеї?

— Ми домовляємося, щоб це питання обговорювали в нормандському форматі на рівні політичних директорів. Обговорення відбудеться наступного тижня в Берліні. Чи буде якийсь просування — подивимось.

Проблема в тому, що Росія намагається свідомо блокувати й торпедувати цю ідею. Напряма її дій полягає в легітимізації окупації на Донбасі та намаганні потім увіпхнути російський протекторат у вільну демократичну європейську Україну, що за визначенням неможливо. Також Росія спекулює тим, що не хоче вести субстантивних переговорів, намагаючись вказувати на вибори, які будуть наступного року в Україні.

Саме тому розмова з австрійським головуванням в ЄС, як і що робити, була дуже важливою.

Василь КОРОТКИЙ,
Укрінформ

Відень
(Надруковано
зі скороченнями)

ПРОШУ СЛОВА!

**Щоб серед
жертв
війни не
опинилася
людяність**

Павло КУЩ,
«Урядовий кур'єр»

За останні роки маємо силу-силенну підтверджень відомої істини, що найпершою жертвою війни стає правда. А ще пам'ять. Саме ці поняття постраждали ще задовго до початку бойових дій на Донбасі за участю російських зброї й боєприпасів, маргіналіз-найманців і кадрових «іхтамнет». Перш ніж жорстоко вбивати жителів України, недруги почали підло й цинічно вбивати правду. Зокрема і про події Другої світової війни. Старт цій печерній блюзнірській пропаганді ще вісім років тому дав правитель Кремля. Він враз забув про мільйони українців, які воювали задля спільної Перемоги на фронтах, про тих, хто наближав її в тилу, старих і малих, через ці домівки двічі прокотився фронт: у 1941 та 1943—1944 роках.

У «кремлівського чоловічка» якось повернувся язик категорично бовкнути, що Росія тоді перемогла б навіть без України. І це був тільки початок. Бо після такої цинічної приватизації спільної для всіх народів тодішньої країни рад перемоги російські пропагандисти немов сказалися. Тема Другої світової стала однією із провідних для звинувачень на адресу України та її жителів: на весь світ брехали, що ми скасували День Перемоги, зносимо пам'ятники радянським воїнам, зневажаємо і мало не переслідуюмо ветеранів тієї війни.

Цікаво, що росіяни-«асвабідателі», які у 2014 році припхалися на Донбас, були дуже здивовані, оскільки не помітили тут нічого цього. Адже в Донецьку побачили пам'ятники і меморіали воїнам тієї страшної війни, ходили вулицями, названими на честь героїв чи воєначальників. А далі саме ці носії російського «победобесія», а не хтось інший, брутально позбиткувалися з пам'яті про бойову славу дідів. Спершу вони пограбували в Донецьку музей Великої Вітчизняної війни, звідти винесли зброю, нагороди тощо. А в Костянтинівці російські окупанти «вшанували» й дідів-танкістів — стягнули з постаменту важкий танк ІС-3 часів війни, до якого українські «бандерівці» і «фашисти» раніше несли букети квітів.

Побутує думка: якщо нормальну людину довго і наполегливо називати лихим словом чи звинувачувати в чомусь поганому, вона поступово звикає до цього і навіть погоджується. До чого веду? За останній добрий десяток років «брати» на нас вилили стільки нісенітниць, брехні й пропагандистського бруду, що ми, ставши жертвами свідомого розпалювання міжнародної ворожнечі, мали б досі озвіріти. На щастя, цього не сталося. Попри те що правда і пам'ять опинилися серед перших жертв гібридної війни, ми добре знаємо й пам'ятаємо правду про події Другої світової. Про те, наприклад, що воювали тоді й перемагали у складі Червоної армії не тільки росіяни, а й представники дуже багатьох національностей. Не забуваємо, що наша земля полита кров'ю не лише українців, а й їхніх фронтових побратимів з усіх тодішніх республік. І тому шануємо полеглих солдатів усіх національностей. І росіян також. Навіть попри віроломство, ненависть і агресію чималої кількості їхніх онуків та правнуків. А переконливий приклад такої позиції був недавно у Слов'янську. Дуже сумніваюся, що він зацікавить російських пропагандистів, які сіють ворожнечу між народами на всіх рівнях — від побутового до перебреханої історії. 19 листопада у Слов'янському краєзнавчому музеї передали представникові Російської Федерації труну з останками червоноармійця, уродженця РРФСР, який 1943 року загинув у наших краях. Вдалося встановити особу загиблого солдата і навіть відшукати його сина. Наприкінці вересня представники Слов'янського загону Асоціації дослідників військово-історичної спадщини «Плацдарм» під час пошуків на полі біля села Долина Слов'янського району натрапили на засипаний окоп, а в ньому — останки п'яти червоноармійців. Один з полеглих мав при собі медаль «За відвагу» старого зразка, на якій зберігся номер. Завдяки цьому вдалося дізнатися, що згідно з наказом командувача Південно-Західного фронту від 7 грудня 1942 року, нагородою відзначено зв'язкового командира 7-ї стрілецької роти червоноармійця Занчева Петра Васильовича за мужність у боях у листопаді 1942 року. 39-річний уродженець Азгирського району Ставропольського краю загинув у серпні 1943 року під час одного з боїв за визволення Донеччини.

Прізвище загиблого бійця увічнили на меморіалі в селі Долина Слов'янського району, а його останки поховали у рідному селі на Ставропольщині — біля дружини, яка колись так і не дочекалася з війни. До речі, представник з російського боку — координатор міжнародного проєкту «Дорога додому» Андрій Лященко (родом з Луганщини) розповів, що приїхав в Україну не з порожніми руками. До Павлограда на Дніпропетровщині привезли останки солдата-українця, якого російські пошуковці знайшли на місцях боїв під Смоленськом.

Тільки протягом цього року пошуковці зі Слов'янська з військовими почестями перепоховали 150 червоноармійців, останки яких знайшли на місцях боїв 1940-х років. Тобто навіть попри драматичні події гібридної війни, на Донеччині шанують і пам'ятають воїнів Другої світової. Щоправда, на відміну від сусідів, у нас нікому не збрєде в голову публічно носитися із блюзнірськими гаслами: «Можемпавтаріть!» чи «На Берлін!». Ми віддаємо належне подвигу дідів і прадідів без галасливої патетики та штучного ідеологічного патріотизму, а зазвичай хвилиною мовчання і просто по-людському. Як роблять це у всьому цивілізованому світі.

УКРАЇНА ПАМ'ЯТАЄ, СВІТ ВИЗНАЄ

Богові сльози

ДІАГНОЗ — «ГОЛОДНА СМЕРТЬ». У державних та сімейних архівах жителів Луганщини зберігається багато спогадів про Голодомор

Іванка МПЦЕНКО
для «Урядового кур'єра»

Людські свідчення — найдорожча пам'ять про страждання українців від організованого радянською владою геноциду. Усні сімейні спогади чи записані назавжди залишаються виразом кремлівським катам наших предків тільки за те, що були українцями і мали любов до своєї землі, на якій прагнули сумлінно працювати. Не оминули ці випробування й жителів нишніої Луганської області.

«Донечка зуміла, а в мене все руки не доходили»

П'ємо чай у затишній квартирі Ірини Чепель. Господина дістає ноутбук і починає перебирати дискети. «Цей реферат моя донечка Інна підготувала, коли вчилася у старобільському медичному училищі. Викладачі запропонували написати про Голодомор на основі спогадів рідних. Інна загорілася цією ідеєю. Двоюрідний прадід Карпо був талановитим оповідачем. Щоправда, коли починав згадувати ті роки, не міг втримати сліз», — розповідає Ірина Михайлівна.

Їй приємно згадувати Лозовівку — рідне село у Старобільському районі. Дід Карпо і баба Дуня — двоюрідні. Їхня садиба через дорогу від дому. Дітлашня сприймає той будинок як власний, тим більше що в бабусі у кишенях фартуха завжди прихований подарунок «від зайчика». «Така моторна була в роботі баба Дуня! Ніхто не міг за нею угнатися на прополці буряків, чисто бур'ян виполувала, — згадує Ірина Михайлівна. — Теж в Голодомор сім'я її постраждала. І на все життя у бабусі виникла звичка — садила гостя за стіл і пригощала. Їжа була проста, але дуже смачна».

Ірина Михайлівна каже, що про Голодомор у родині знали завжди — тут не приховували від дітей страшної правди навіть у суворі роки радянської пропаганди. «Думаю: чому в мене самої не дійшли руки всі ці спогади записати? Тільки Інна, хоч ще зовсім молоденька була, років із 16, почала на відео прабабусю й прадідуся знімати, записувати їхні розповіді. Тепер ми дуже цінуємо ці записи; дідусь прожив 99 років, бабуся — 96, але їх уже немає з нами. Та варто увімкнути відео — дивився і думаєш: як же людина могла пережити таке? І як після цього ще й жити і радіти життю?»

Як не потратити на бричку, що везе на цвинтар?

Ми разом переглядаємо те сімейне відео. Карпо Євдокимович Савіщенко на

родився у селі Лозовівка у 1913 році. «Дітей у нашого батька було 11 душ. І жили ми дуже важко», — згадує старенький. Восени 1923-го батько помер, а шість років потому почалася колективізація і дійшла до Лозовівки. «Багаті були — їх порозкуркулювали, вивезли на Соловки. Залишилися самі бідняки та середняки. Почали всіх гнати у колгосп. У всіх усе позабирали, пограбували. Які бідні були, а все одно наклали великий податок на землю, а якщо не здали податок — ушивайся із хати. На цей час дітей у сім'ї залишилося п'ять душ. Що робити? Треба йти в колгосп. А в нас мати була богомільна. Не хоче й слухати. Крутилися, поки в нас щось було. Корову ми проміняли на 10 пудів ячменю. Та все одно голодні. А тим, хто в колгосп записався, почали давати їсти. Старший брат записався, а я пішов на Донбас», — розповідає дід на старому відеозаписі.

Пожив на чужині, та весь час тягло додому. Пішов у колгосп доглядати овець. Це був 1932 рік. Голод і холод знищували людей. Вони помирилися просто на вулицях, на трупи ніхто не звертав уваги. Створили спеціальні бригади, які збирали тіла і ховали в братських могилах на цвинтарі. «Прадід розповідав мені, що в селі жила одна сім'я, і щоб вижити, не вмерти з голоду, хлопці смалили кожуха і їли смажену шкіру. Особливо тяжкою була весна 1933 року», — написала потім у рефераті його двоюрідна правнучка.

Підліток Карпо таки приніс заяву на вступ у колгосп. І послали його пасти овець. «Їсти мені давали — на п'ять днів дві капусти та кіло муки. Вдома мати лежить. Оцю капусту і муку лишаю — поїли. А я ходжу голодний. Якось погнав на пасовище овець і сам не зміг їти. Ліг на землю, а вівці пішли. Сестра, менша за мене, знайшла мене. Каже, треба йти додому. А в мене сил немає. Вона пішла на бригаду. Чоловіки довели мене додому. На ранок виходжу на двір. Бачу — везуть кобилою бричку, а там люди. Везуть на кладовище. Отак і мене могли на ту бричку закинути», — старенький і через роки не стримує сліз.

Тільки завдяки допомозі бригадира вижив тоді Карпо. «Той наказав кухареві, щоб прадідові щодня давали 200 грамів хліба. 1933 року вивчився на тракториста і працював на тракторі. Трактористам тоді давали тарілку картопляного супу, так і пережив Голодомор мій прадід», — завершила розповідь його двоюрідна правнучка.

За картку — півхлібини

У Лозовівці народилася і дівчинка Дуня — майбутня дружина діда Карпа. Згадувала вона, що родина була

Дід Карпо та баба Дуня Савіщенки

мати і восьмеро дітей. У домашньому господарстві мали двох коней, дві корови, курей, кролів, плуги і молотарки. Та у 1930-х сім'ю Дуні розкуркулили. «Усе забрали, а нас — матір і дітей — у чужий сарай перегнали. Батько пішов працювати на завод у Ворошиловград, там йому давали картки на хліб.

Жаліє й каже: «Моя дитинка, у мене самого п'ятеро». А тут бачу, якась тітка біжить, кричить, одержує на собі — втратила п'ять карток, чим же дітей годувати? А я знайшла якусь книжку. Виявилось, що то карточка. То вона мені за те дала аж півхлібини!» — згадує старенька на дев'яностому році сво-

Ірина Михайлівна Чепель показує роботи доньки Інни про Голодомор

Він приносив і нам», — згадувала старенька під час запису на домашнє відео.

У зовсім скрутному становищі опинилася їхня сім'я в 1932—1933 роках, але не тільки вони, інші жителі села теж. «Доки був одяг, обмінювали його на хліб, але по хліб доводилося ходити на Кубань. Бабуся розповідала, що люди були з голоду, вмирилися просто на вулиці. Їхньою їжею були «Богові сльози». Збирали вони їх на горі після дощу. Це була така пліснява, якою вони харчувалися», — записала її спогади двоюрідна онука Інна.

Сім'я була велика, і дітям доводилося добувати їжу самотужки, ось і Дуні випало йти на Донбас і жебракувати. «Я в місті милостиню просила. Там пекарня (вона мені й зараз вздріває), прошу: дайте, будь ласочка, «на карточку». Багато людей біля пекарні, дехто

сив документів, унікальних за складом і змістом, які достеменно відображають пекельні події 1932—1933 років на Луганщині. Значну їх частину свого часу було переведено в електронну форму, з ними можна ознайомитися у таких виданнях: «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932—33 років в Україні. Луганська область», збірник документів «Голодомор на Луганщині 1932—1933 рр.».

Протягом десятиліть трагедію Голодомору замовчували та фактично не вивчали. Безпосереднім свідченням причин та наслідків Голодомору стали архівні документи: статистичні дані про природний рух населення, його смертність, книги метричних записів. «Лише у Старобільському окрузі в кожному селі розкуркулили майже половину всіх дворів. Сіл тоді тут було близько 600, із кожного виселили від 12 до 22 сімей. Від такого насильства постраждали тисячі сімей. Після цього почався наступ на так званих підкуркульників: їх стали виселяти, дочекавшись закінчення весняної сівби 1931 року. Опинившись у безвихідному становищі, селяни вимушені були вступати до колгоспів. Навесні 1930 ро-

на Безгинська, цитуючи матеріали видань.

Згідно з цими даними, з урожаю 1930 року влада отримала хліба ще більше, ніж попереднього; колгоспи мусили здавати державі від 1/3 до 1/4 валового збору. Селяни почали відмовлятися від праці на землі й тікати до промислових міст. Унаслідок заготівель з урожаю 1931-го, які тривали до пізньої осені наступного року, доки в районах не залишилися жодних продовольчих і фуражних запасів, почався голод.

З урожаю 1932 року хлібозаготівлі пішли ще важче: виснажене, знекровлене село товарного хліба вже не мало. У серпні за розкрадання майна колгоспів запроваджували розстріл, а з осені в усіх районах почали діяти надзвичайні хлібозаготівельні комісії. Вони вилучали запаси продовольства, що було покаранням за несвоєчасне постачання хліба і тому в залік боргу не йшло, тобто влада розгорнула в селі терор голодом. Обшуки і вилучення зерна засвідчили, що воно було не розкрадене, а втрачене на полях. Серед боржників опинилося 93,9% усіх колгоспів. Однак влада пішла на жахливий злочин, ввівши натуральні штрафи й перетворивши голод на Голодомор: у кого із селян у початку 1933 року під час обшуків не знаходили хліба, забирали як штраф за борг усе продовольство — м'ясо, сало, крупи, картоплю, цибулю, буряки, гарбузи, квасолу, фруктону сушку тощо.

На селі та в містах, знятих із централізованого постачання, з весни 1932 року голод набув повального характеру із численними смертями. Вимирили цілі села, було зафіксовано чимало випадків канібалізму.

Попри закриті директиву ЦК ВКП(б) не зазначати причини смерті, колишній працівник Старобільського районного відділу реєстрації актів цивільного стану Марія Михайловська-Мягкова вказувала діагнози: «голодна смерть», «голодна болізна», «утриманням дитячого будинку м. Старобільська, де від голоду померло 38 дітей віком від 2 тижнів до 12 років. За це вона згодом двічі зазнала репресій. Її реабілітовано 1991 року та згідно з указом Президента України від 21 листопада 2008-го нагороджено орденом «За мужність» III ступеня по смертю.

На Луганщині найстрашніші наслідки Голодомору були у Верхньотеплівському, Новопсковському, Старобільському, Біловодському та Рубіжанському районах», — свідчить директор Державного архіву Луганської області. Нині, за словами Катерини Безгинської, з'являються нові матеріали. Їх ретельно вивчають. Тому поповнення Книги пам'яті про Голодомор можна продовжувати.

го довгого життя. І каже сильним голосом (аж моторно!): «Боже, такої жизні я не желаю нікому!»

Репресована за правдивий діагноз

Хоч на нині окупованій території Луганщини залишилася частина Національного архівного фонду Державного архіву, але робота зі збереження історичної пам'яті триває. Державний архів зберігав значний ма-

ку в Старобільському окрузі колективізували 61% господарств, Луганському — 43%. У 1931 році цей відсоток збільшився в середньому до 84, хоч були показники й вищі: у Сватівському районі до колгоспів залучили 98% господарств. Однак створені колгоспи були економічно слабкими. Уже в 1930—1931 роках хліб у сільській місцевості став дефіцитом», — розповідає директор Державного архіву Луганської області Катери-

«УРЯДОВИЙ КУР'ЄР» ЗАЛИШАЄТЬСЯ ГАЗЕТОЮ

У зв'язку з передплатною кампанією на наступний рік наші читачі дедалі частіше запитують: яким буде «Урядовий кур'єр» 2019-го? Це буде газета чи офіційний бюлетень? Відповідаємо: «Урядовий кур'єр» у 2019 році й у майбутньому виходитиме як газета, а не як офіційний бюлетень.

Підстава для цього — Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення офіційної публікації законів України та інших нормативно-правових актів», який набув чинності 21 жовтня цього року.

Тож наше видання буде і надалі щоденним загальнодержавним друкованим засобом масової інформації.

УКРАЇНА ПАМ'ЯТАЄ, СВІТ ВИЗНАЄ

«Одріжте мені пальця — я його з'їм»

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦІВ. Експедиція під егідою Сумського педагогічного університету зафіксувала і зберегла для нащадків моторошні картини геноциду українського народу

Олександр ВЕРТІЛЬ,
«Урядовий кур'єр»

Упродовж 2007—2008 років на Сумщині діяла науково-пошукова програма «Голодомор у пам'яті народу», яку розробив і очолив кандидат філологічних наук доцент Сумського державного педагогічного університету Сергій П'ятченко. У ній взяли участь понад 200 пошуковців — студентів, учнів, педагогів, музейних працівників, бібліотекарів, працівників сільських рад. Вони збирали свідчення очевидців про Голодомор 1932—1933 років.

Підсумком копії роботи став збірник «Голодомор на Сумщині у спогадах очевидців», дві частини якого вийшли друком у Сумах 2008-го.

На цьому робота не припинилась, і протягом наступних років

архів наукової лабораторії фольклору поповнився ще кількома десятками записаних свідчень про цю трагедію. Готують до друку оновлене і доповнене видання свідчень, куди увійшли спогади 400 старожилів Сумщини.

Кожен запис паспортизовано, наведено інформацію про оповідача, за змогою подано його фото, вказано, хто і де записав. Усі 18 районів області представлено населеними пунктами, які не оминула ця біда.

Особливість проекту — активна участь молоді у спілкуванні з очевидцями, адже у людській пам'яті збереглася згадка і про інший Голодомор — 1946—1947 років. Цей досвід назавжди переконав учасників проекту в реальності трагедії українського народу, її масштабах і злочинній нелюдській природі.

Читачам «УК» пропонуємо кілька розповідей-свідчень.

КУРИЛО Марія Петрівна, народилася у 1925 році в селі Бишкін Лебединського району:

— У садік отдавали, щоб там, може, хоч щось їсти дадуть, а в садіку теж таке — нічого не давали. А батько в мене наловили ворони, голцванків таких, приніс додому, мати наварила. Був у мене ще брат з 19-го року, те посідали їсти. Батько сидів-сидів, а тоді каже: «Кра!», кинув ложку, ми всі отак: чи їсти, чи не їсти — і сів поїхав на Донбас на заробітки. Одну упряжку сховає — страшно показалось, і він приїхав, і грошей — які там гроші, і на товарняку якось приїхав. А тоді ж уже таке: на річці черепях ловили, вроді б непогане таке, що ж там. А люди їли і хрущів, і собак, і котів.

Там у погріб поліз один хлопець, він мені ще й родич, його дід убив, і кажуть: «Ми його не найшли».

Урожай був нормальний, тут же такі приховосні були — їх уже нема, вони ж старіші мене, що ходили. Такі клуні були раніше, ото там молотили, снопи складали — і шукали, хто закопав, може, картоху, хто закопав, може, зерно якесь. Отакі ще були люди вредні. Їх ще називали активісти. Воно ще таке, що три класи, може, кончили, а підлізається до того. А так де що — бур'ян, лобода була раніше, а тепер їй мало де й найдеши, вона була добра. Ото, було, мати заставля: «Бери миску, їди рви». Рвали лободу, якийсь борщ варили. У нас корова була. Хто корову зарізав, то та сім'я померла. Поїли м'ясо, їли і сьогодні, і завтра. А у кого вона осталася, та й сьогодні там щось надоїться, та й завтра, то якесь телятко там. Ото так було жити трудно.

На роботу йшли. Мати, було, йде, кружку води, кружку молока закип'ятила, пішла на роботу, що там

ізварять щось. У 33-му багато людей померло. Отак дивилися — на санках хтось когось повіз, хто гробик зробив, а хто так повіз. Ховали на кладовищі. Було, мати каже, що оте померло, оте померло, а то в основному пухлі були люди, що вже вони не худі, а пухлі; тоді вже, еслі йому дати поїсти багато, він умре.

У колгосп іти заставляли насильно, брали корову, з наших комор зерносклад пороблено (такі були комори, туди хліб ізсипали, багато ж хліба було). Ніхто нікого не питав, приїхали, розібрали. Були випадки, коли люди крали в колгоспі. А як судили! Красти не можна було нічого: ні буряка, ні картошини; дуже строго нащот крадіжки.

А жила сім'я, а що їсти? Їли все підряд: і траву всяку, і бур'ян всякий, животних їли. Ну, і поїли якось дурману — корінь такий товстий був, білий. І плоху їм, помирали, а ніхто ж нікого не лічив, нічого, а дитина осталася, може, воно менше їло, може, зовсім не їло, не влізло, ну, і надо ж їх прибрать, закопати. Повезли ж закопувати того хазяїна й хазяйку, а те дитинча ходить... Вони його туди кидають, а той другий каже: «Що ж ви таке робите? Воно ще ж живе». — «Та все одно воно вмере, а хто його буде годувати? Бери ти, годуй». Так і закидали. Факт той, що воно було зроблене. Якби то так, ну, війна є війна, а то ж зробили наошн. Було зроблено спеціально — все вивезли, все забрали, а тоді живи, як хочеш.

(Записав доцент СумДПУ ім. А. С. Макаренка Сергій П'ятченко 7 серпня 2008 року)

АЛАТАРЦЕВА Віра Іванівна, народилася у 1920 році у с. Олешня Охтирського району Сумської області:

— Ще в 1929 році, коли мені було 9 років, всіх людей почали заганяти в колгосп. Хоч і дитиною була, але добре пам'ятаю, що мати плакала, а батько не хотів їти. В людей насильно відбирали землю, скотину, сільськогосподарський інвентар, зерно і навіть одяг. Так і розпочалася вимушена голодовка у 1932 р. Дворами ходили ударники — Помазан Яків, Поклонський Василь, Гомоз Петро (це були наші односельці, які забирали зерно і все те, що їм подобалося). Ударники ходили з до-

вгими залізними прутами, що звалися шугалами; ними проколювали підлогу, стелю, стіни, шукаючи все заховане. Забирали все, залишаючи людей на голодну смерть.

Хто не хотів їти в колгосп, того забирали в тюрми або висилали в Сибір. Почалося масове вимирання, вмирали цілі сім'ї. Мертві були на вулиці, в полі, на городі, у дворі. Тоді була сформована група людей (які ще мали силу), що звозила мертвих в одну яму. Забирали й напівживих. Їх викидали

в яму, як дрова. Було іноді таке, що люди їли людей або навіть батьки їли своїх дітей. Тоді цих людей відвозили в Харків у так званий звіринець. А мені в 1933 році було 13 літ. Наша сім'я складалася з батька, матері і сімох дітей. Батька забрали в тюрму, бо він не хотів бути ударником. Найменша сестра, якій тоді було два місяці, пообсмоктувала собі два пальчики на правій руці аж до кісточок — у матері ж молока не було.

Якось брат знайшов на вулиці замерзлого пса. Приніс

додому, ми здерли з нього шкуру, а м'ясо порізали. Натикали його на скіпки, жарили і їли зі слюзями на очах.

З дітей вижила тільки я. Мама лежала опухла, бо кожен крихту віддавала мені, намагалася врятувати хоч одну дитину. Повернувшись батько додому (він з тюрми потрапив у лікарню, а звідти втік), приніс небагато харчів: кусочки сухого хліба і молоко. Мама тоді вже не розмовляла, але тато почав потроху підгодовувати її, і вона ожила.

Я, коли прийшов батько, була зігнута, ноги заніміли; не впізнала його. Через тиждень він поїхав у Курськ заробляти на харчі. Так ми з мамою врятувалися.

Десять через два місяці, йдучи знову на заробітки, батько взяв мене із собою і залишив у лісі біля Тростянця. Він наказав мені йти до містечка і влаштуватися там на яку-небудь роботу. Цілий місяць я ходила попід дворами, просилась на роботу і просила їсти, але ніхто не брав і нічо-

го не давав. Я їла кору з дерев, гілочки, знайшла жменю кукурудзи. Батько, повертаючись додому з харчами, знайшов мене і забрав до мами. Улітку їли бур'яни, липу, мишей, кукурудзиння, ловили рибу.

Зараз мені часто сняться ці страшні роки...

(Записала студентка філологічного факультету СумДПУ ім. А. С. Макаренка Юлія Кошелева у 2006 році)

Учасники пошукових експедицій у межах програми «Голодомор у пам'яті народу»

ГЛУЩЕНКО Тетяна Андріївна, народилася у 1920 році в м. Суми. Під час Голодомору жила в Сумах:

— Важко згадувати, бо все, що люди наживали віками, недоїдаючи, недосипаючи, було знищене. Була страшна засуха, і наступив голод. Люди різали фруктні дерева і з тирси пекли коржики. Одна другу гостили, запитуючи: «Чи можна їсти?» Від такої дієти не один помер від завороту, запору. Коли весною появився бур'ян, накинута на цю дієту, від якої ледве рухалися з набряками.

Батько працював на заводі та на сім'ю одержував буханку хліба. А ще у нас город був, так що ми ще й добре жили. У мене ще був братик Сергій. Я на той час перейшла в третій клас. Нам у школі суп давали. Пам'ятаю хлопчика Колю, який від набряків не міг ходити, все сидів на траві, гойдався і співав: «Маню, Маню, хліба дай». Його сестра працювала в ідальній посудомийкою і часом приносила йому кусень хліба. Не згадаю, коли відкрився дуже дорогий магазин «Комерческий хлеб». Люди і золото продавали, і прикраси, аби тільки хліба купити...

Запам'ятала такий епізод: я йшла ранком, попереду мене жінка вела хлопчика. Жінка з великим животом, набряклыми ногами тримала за руч-

ку хлопчечого років чотирьох у коротенькій сорочці, босе, ніжки налиті водою. І де те дитя ставало, на стежці лишалася мокра підківка. Воно ледве представляло ті ніжки, не дійшло до ясел, впало на колінця, посиніло... Як стояла, так і сіла мати біля дороги з мертвою дитиною на руках. Не говорила, не плакала, сиділа мовчки без надії, ніби скам'яніла. Ніхто нікого не хоронив. Час від часу проїздила фура, збирала висохлі останки і відвозила. Були випадки канібалізму. Сусід, щоб вижити, ходив у місто, міняв речі на хліб, зерно. На ярмарку студенець баба продавала. Не міг відступити, щоб не з'їсти того студня. За щось виміняв і став їсти, їв доти, доки на дні не побачив дитячий пальчик з нігтем. Вдома плакав, примовляючи, що з'їв дитину. А ще у нас сусід жив Самсонов. Бандюга був, так завжди хліб забирив, падлюка, і у нас забирив, і у ще одних сусідів.

Тяжке життя було, помирало багато людей, але всі наші живі залишилися, слава Богу.

(Записала студентка філологічного факультету СумДПУ ім. А. С. Макаренка Дар'я Зелених 18 вересня 2008 року).

ПАНЧОШНА Парасковія Степанівна, народилася у 1925 році, жителька с. Попівка:

— Хоч у 33-я мала була, но страіття те помню і зараз.

Щоб спастись од голодної смерті, їли ми все, що можна було проковтнути: оладки з клевера, борщ із кропиви і лободи, картопляники з гнилих бульб, щавель, листки липи... Подмогала м'ясна їжа. Ми із сестрами ходили ловити їжаків, ящірок, польових мишей, горобців, ворон і других птичок.

У нашому районі, як і в других, були случаи людодїства, того наш батько ніколи не пускав нас в одиночку на улицю виходить, бо нас могли поймають, вб'ють і з'їсти.

Було й таке, що люди дуріли од недоїдання. Особенно часто це були діти. Отак, помню, розказував батько, прийшовши од свого знакомого, що його дочка зовсім здуріла. Вона сиділа під піччю і жалісно просила: «Дядьку, одріжте мені пальця, я його з'їм, а то він не перекусується».

Усякого в ті года було, но хорошего мало...

(Записала студентка філологічного факультету СумДПУ ім. А. С. Макаренка Юлія Ткаченко 12 вересня 2008 року).

СПОЖИВАЧ

Що насправді у варениках із сиром

ОБЕРЕЖНО: ФАЛЬСИФІКАТ! Обсяги молока, що надходить на переробку в Україні, і кількість молочних продуктів, виготовлених з нього, не узгоджуються між собою

Тема фальсифікації молочної продукції неодмінно постає, щойно йдеться про обсяги виробництва і переробки молока в країні. Адже переробники чудово знають, скільки тонн молочної сировини потрібно для виробництва тонни молочної продукції — масла, сметани, сиру тощо. І якщо ці цифри не узгоджуються, то або обсяги молока, що надходять на переробку, недостовірні, або частина молочної продукції фальсифікована.

Під час XI Всеукраїнської конференції «Молочний бізнес-2018», що відбулася недавно у Києві, голова ради директорів Співки молочних підприємств України Вадим Чагаровський зауважив: з усього молока, яке виробляють в Україні, лише 40% офіційно надходить на переробку — 4 мільйони тонн порівняно з 18,4 мільйона 1990 року.

Особливо цікавий вигляд це має стосовно господарств населення — там на переробку 2017 року надійшло приблизно 18%. Резонно поставити запитання: куди дівається решта? На базар? Частково так, але ж не в такій кількості!

Вадим Чагаровський стверджує: велику частку молока від населення реалізують на тіньовому ринку за готівку малим переробним підприємствам. Чи всі вони працюють сумлінно? Він навів приклади підприємств півдня України, які розповідають про великі обсяги виробленого масла чи сиру, хоч у регіонах, де вони розташовані, відповідних обсягів молока не виробляють. Загалом в Україні різниця між виробленими молочними продуктами і кількістю молока, потрібного для їх виготовлення, становить приблизно 500 тисяч тонн. Пояснення тут може бути лише одне: фальсифікат!

Щоб вареники із сиром і сметаною смакували, дивіться, у кого купуєте молочні продукти

Скажімо, на базарах деяких регіонів, навіть Києва, за словами Вадима Чагаровського, багато кисломолочного сиру за такою ціною, яку справжній сир коштувати не може: на тонну сиру іде 8 тонн молока, ось і порахуйте. А це тому, що деякі умільці молокозаводів Харківщини успішно опанували технології фальсифікату, розроблені східними сусідами: фіброволокна та рослинні білки. Якщо начинити таким сиром вареники чи пироги, після термічної обробки отримаєте невідому речовину, схожу на що завгодно, лише не на сир.

Представник Громадського контролю захисту прав споживачів Влада Миронова повідомляє: подекуди на упаковках фальсифікованих молочних продуктів вказано підприємства-виробники, які давно не працюють, або ж їх ніколи не було за зазначеними адресами. Тож їхня продукція — фальсифікат, який містить, окрім компонентів не молочного походження, антибіотики або хвороботворні бактерії.

Найгірше те, що багато навіть легальних виробників, так би мовити, удоско-

налилися в гірший бік: якщо вміст антибіотиків у молочної сировини виявити доволі легко, то тепер їх додають вже в готову продукцію перед пакуванням. Щоб не псувалася, мовляв.

Для порівняння: економіст молочних ринків з університету Wageningen у Нідерландах Йелле Зелстра на прохання прокоментувати можливість такого в його країні не міг зрозуміти, про що йдеться. Він зауважив: якщо виробник молока виявить у своїй продукції антибіотики, він повинен повідомити про це відповідну службу.

Про те, щоб виробник свідомо це приховував або навмисно додавав антибіотики у молоко, не може йтися, так не вкладається у голові цивілізованого європейця. Голландець навіть не міг пригадати, які покарання в них передбачено за такі порушення, бо їх не трапляється.

Інша річ у нас. До 20 вересня цього року на підприємствах, що виробляють тваринницьку продукцію, мало бути чинності система НАССР (Система аналізу небезпечних чинників і критичних точок керування).

Так-от, більшість молочних підприємств галузі її таки запровадили — суто формально. Адже це система, що має діяти постійно, а не папірець, який раз придбав і горя не знаєш. Натомість багато наших виробників так і зробили: отримали сертифікат і нічого в себе не змінили. Їхнє пояснення дивовижне: «Якщо ми у себе запровадимо НАССР, то одразу все буде видно!» Тож постає запитання: а що там у вас, шановні, таке відбувається, чого не можна показати?

І головне: як боротися з несумлінними виробниками та їхньою продукцією? Деякі зрушення тут таки є. З 4 квітня 2018 року позапланові перевірки Держпродспоживслужба може здійснювати без попередження, а планові — без погодження з місцевими органами влади, які часто навмисно затягували такі погодження, даючи несумлінним виробникам змогу вчасно заховати всі кінці у воду.

Щоправда, лунають і інші голоси: мовляв, із посиленням каральних заходів ризикуємо перетворитися на поліцейську державу, починати треба з виховання покупця. Так, покупець має зрозуміти, що якісний товар не може бути надто дешевим (це не означає, що дорогий товар обов'язково якісний), не купувати у сумнівних продавців, цікавитися походженням товару тощо.

Певні претензії до споживачів має і Держпродспоживслужба. Її голова Володимир Лапа нарікає: багато хто повідомляє у службу про порушення прав споживачів, так би мовити, приватно, коли ж йому пропонують скласти скаргу за всіма правилами, скарги наче у повітрі розчиняється. А служба не може зробити позапланову перевірку інакше, як за належно

оформленою скаргою громадянина.

Та з другого боку, можливості пересічного покупця не безмежні — він не може на око чи на смак виявити фальсифіковану продукцію. А щодо випадків, про які казала Влада Миронова: як звичайний громадянин розпізнає, що цього підприємства не існує? Як на нинішні часи — можна й головою накласти за надмірну допитливість! Вочевидь, тут без втручання правоохоронних органів не обійтись.

І питання, яке турбує багатьох: які покарання передбачено виробникам фальсифікату? Отут, на жаль, замало підстав для оптимізму: від 5 до 12 мінімальних зарплат, і то, як-

що доведено, що продукт становить загрозу життю і здоров'ю. А, скажімо, молочно-рослинні суміші такої загрози не становлять, небезпечні хіба що для вашого гаманця.

А несумлінні виробники бояться розголосу, особливо у ЗМІ: наприклад, після повідомлень преси про низьку якість і сумнівне походження так званого білоруського масла воно зникло з продажу. Інша річ, куди воно поділося. А цього звичайний споживач не з'ясує, тут потрібний професійний слідчий, який має на це законні повноваження. Отже, на запитання, хто має стежити за дотриманням прав споживача, правильна відповідь одна: і споживач, і правоохоронець.

ДО РЕЧІ

Хвороботворна п'ятірка

Хвороботворні бактерії було виявлено під час досліджень, які провела Асоціація виробників молока разом з журналістами одного з центральних телеканалів: випадково відібрано п'ять зразків молока зі стихійних та організованих ринків і проведено аналіз у незалежній лабораторії. Мікробіологічні аналізи показали, що саме в базарних молочних продуктах було перевищено всі можливі норми патогенної забрудненості, зокрема фекальними бактеріями та кишковою паличкою, зазначила віце-президент АВМ Ганна Лавренюк.

Крім того, зауважив директор лабораторії Uman Labs Андрій Білан, в основному, молоко на ринках продається в пластиковій тарі, яка може бути походженням навіть із сусіднього смітника. Такі пляшки мають власне бактеріальне забруднення на додачу до того, яке вже є у молоці.

Ось ТОП-5 мікроорганізмів, виявлених у молочних продуктах із ринку:

- ✓ кишкова паличка — інфекція, що спричиняє діарею із вкрапленнями крові; найчастіше її джерелом стають сире молоко і м'який сільський сир;
- ✓ золотистий стафілокок, потрапивши в організм людини, виробляє токсин, який травмує органи й формує на них гнійники; провокує сильну блювоту;
- ✓ стрептококи спричиняють гостре отруєння, ангіну та навіть менінгіт;
- ✓ сальмонела швидко розмножується в сирому молоці та молочних продуктах, вражає печінку і спричиняє сильне отруєння організму, діарею і пропасницю;
- ✓ грибки та дріжджі — найчастіше трапляється кандидоз, що спричиняє кандидоз; вражають слизові оболонки та органи; у разі серйозного ураження може виникнути сльозотеча білого кольору.

За даними Асоціації виробників молока

Як оживити внутрішній ринок

КУПІВЕЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ. На одному форумі з питань розвитку вітчизняного АПК, що відбувся недавно в Києві, директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» академік НААН Юрій Лупенко наголосив: потенційним джерелом додаткових інвестицій для аграрної галузі є невикористаний потенціал внутрішнього ринку. Адже наразі обсяг споживання продуктів харчування в Україні набагато менший, ніж можна було б розраховувати за чисельністю населення та науково обґрунтованими нормами споживання.

За розрахунками науковців очолюваного Юрієм Лупенком інституту ємність внутрішнього ринку сільгосппродукції та продовольства можна збільшити на 233 млрд грн проти нинішніх 637,2 млрд лише за рахунок збільшення споживання продуктів харчування до раціо-

нальних норм. Ще на 147 млрд грн внутрішній ринок продовольства може зрости за рахунок розширення послуг громадського харчування. Ці кошти є потенційними внутрішніми інвестиціями у сільське господарство, переробку та торгівлю.

Втім, розширення ємності внутрішнього ринку, зауважує академік, може відбутися лише за рахунок істотного підвищення купівельної спроможності населення, яке поки що не в змозі харчуватись на рівні раціональних норм. Отут і заковика — звідки візьметься оте істотне підвищення?

На це запитання дає відповідь голова ради Національного банку України Богдан Данилишин на своїй сторінці у Фейсбук: «...Вважаю за доцільне такі заходи: впровадження зниженої ставки ПДВ на продукти харчування, впровадження за аналогією з європейськими країнами максимальних торго-

вельних націнок... забезпечення державного контролю за ціноутворенням на споживчому ринку України (відновлення роботи Державної цінової адміністрації)». На думку фінансиста, державне регулювання має бути спрямоване на те, щоб максимальна націнка на продукти у торговельних мережах не перевищувала 15% від ціни виробника, на інші товари — не вище ніж 30%, на імпортні товари — не більше ніж 30% від митної вартості.

Нагадаємо: до 2017 року державне регулювання цін поширювалося на дитяче харчування, хліб, борошно, цукор, крупи, м'ясо-молочні продукти, яйця, соняшникову олію та інші продукти. Нині ж, за даними голови Української асоціації по-стачальників торговельних мереж Олексія Дорошенка, ціни на окремі складові борщового набору виросли на 180%, інші — на 40—50%. У Польщі ж, для

прикладу, цей набір продуктів подорожчав у середньому на кілька відсотків.

Таку різницю експерт пояснює дуже просто: «В Європі ПДВ на продукти харчування в середньому становить 7%. Навіть такі заможні країни, як Франція та Німеччина, мають оподаткування продуктів харчування у 5—7%. А Україна — 20%». Таким чином, навіть за однакових цін виробників цінники в магазинах та на ринках України і Європи будуть різні. Ось де сидить наша купівельна спроможність!

Щодо того, який позитивний вплив на економіку справило б зниження ПДВ на продукти харчування, ми вже писали («УК» № 214 від 14 листопада), додатковий аргумент на користь такого заходу наводить науковець Інституту аграрної економіки Леонід Тулуш. За його словами, зниження ставки ПДВ на продоволь-

ство в Україні мало б сприяти вирівнюванню умов господарювання між офіційною та «сірою» аграрною економікою. Адже нелегальні та напівлегальні сільгоспвиробники не сплачують ПДВ, через це мають конкурентні переваги. Виходить, чесно працювати не вигідно, а такого бути не повинно.

Мало того: великі вертикально інтегровані холдинги, які контролюють і виробництво, і переробку, і торгівлю, через той самий ПДВ мають переваги перед малими виробниками, які займаються тільки випуском продукції. Також певні види продукції, а саме м'ясо, молоко, овочі, виробляються у господарствах, які взагалі не сплачують ПДВ. То чому одні виробники мусять платити 20% податку, а інші, випускаючи такі самі продукти, — ні?

І, зрештою, та сільгосппродукція, що іде на експорт (перш за все, зернові) вимагає вели-

ких обсягів бюджетного відшкодування ПДВ. Менше буде податку — менше відшкодування, не кажучи вже про масові випадки фіктивного відшкодування, від яких потерпає державна скарбниця.

Щоправда, є й істотні заперечення: мовляв, зниження ПДВ та запровадження податку на виведений капітал спричинило б значний дефіцит бюджету. Принаймні, на початку, згодом цей дефіцит обернеться на прибуток. Та хто у нас заглядає у далеке майбутнє?.. До речі, знайти більш-менш вірогідні чи принаймні офіційні дані, який саме збиток прогнозується, нам так і не вдалося, лише деякі цифри від різних експертів, які мають суттєву розбіжність — від 5,8 млрд до 25—30 млрд. Здається, багато. Та все ж менше, ніж 380 мільярдів гривень потенційних надходжень від розширення внутрішнього ринку!

ЛЮДИ І ЧАС

Авторська рубрика лауреата премії ім. Івана Франка Віктора ШПАКА («Урядовий кур'єр»)

155 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Максималістка з Буковини

ПОГЛЯД. Стараннями дослідників Бузини видатна письменниця, яка не раз писала у щоденниках, що ненавидить чоловіків, перетворилася на один із символів вітчизняного фемінізму, а дехто навіть зараховує її до представниць нетрадиційної сексуальної орієнтації. Мовляв, не без підстав Леся Українка й Ольга Кобилянська у листуванні називали одна одну пестливими прізвиськами.

Насправді обидві жінки аж ніяк не були чоловіконевищими, що красномовно засвідчують їхні біографії. Чи не єдине, що виокремлювало Лесю Українку й Ольгу Кобилянську в «жіночому питанні», — максималізм, посилений духовною вбогістю більшості чоловіків, які їх оточували, і гострим розумом обох класиків української літератури.

Не дивно, що щоденникові записи дівчини з Буковини поєднують розпачливе звернення «Боже, я маю ще стільки всього зробити і стільки навчитися, а мені вже двадцять два роки!» з гіркою констатацією: «Страшно бути самою, не мати нікого, з ким можна обмінюватися думками про те, що тебе цікавить. Чому тут немає жодного розумного чоловіка?»

«Здавалося, що всі ті, хто схиляються перед застарілими думками і поглядами, змовилися і вибрали місцем проживання Кімполуг (містечко, де жила родина Кобилянських. — Авт.). Істи, пити, спати — це життєвий девіз цих щасливих людей». У цих словах майбутньої письменниці пояснення, чому її не приваблювало заміжжя, в якому, на тверде переконання німецькомовних жителів румунської провінції тодішньої Австро-Угорщини, світ жінки обмежувався трьома «К»: кухня, кіндер, кірха.

Виявом протесту проти такої перспективи стало приєднання дівчини до емансипаторського руху, який, на щастя для нашої літератури, очолювали свободолюбні українки, і перехід з німецької мови, якою написано перші твори, на рідну українську, яку фактично довелося освоювати з азів. Однак радикальні на словах колежанки приїхали 1888 року до Станіслава на Перший з'їзд

Кожен твір Ольги Кобилянської має не лише сюжет, а кілька прихованих змістів, які відкривають покоління небайдужих читачів

жінок-емансипаторок у супроводі власних чоловіків, а незаміжня Кобилянська, яка заробляла на життя власною працею, не змогла прибути через брак коштів.

На відміну від подруг, письменниця була максималісткою в питанні одруження: «Якщо не вийду заміж за українця, то буду пропаща, бо нічого не зумію для своїх зробити, навіть мої діти не зможуть стати українцями». Другу обов'язкову вимогу сформульовано не менш чітко: «Одруження з кимось іншим, як не з освіченим українцем, для мене гидке».

Перипетії любовної історії із щиро закоханим у Кобилянську Василем Стефаником засвідчили, що це не просто слова типової жінки-емансипа. На вісім років молодший за неї чоловік-красень був українцем, наділеним письменницьким талантом. Однак освіченість поєднувалась у ньому з демонстративною зневагою до «паршивства в білих рукавичках», як він називав українську інтелігенцію, чого не поділяла Кобилянська.

1898 року особливі стосунки між ними остаточно розладналися, однією з причин чого стала щира закоханість буковинської письменниці в Осипа Маковея — редактора щоденної газети «Буковина», яка виходила в Чернівцях. Од-

нак доля знову зіграла злий жарт. Молодший на чотири роки Маковей відповідав усім її критеріям для обранця і чимало зробив для становлення таланту літераторки-початківки й широкої популяризації творчості Кобилянської, але не мав у серці любові до неї.

Від'їзд Осипа Маковея 1903 року з Чернівців став для закоханої в нього феміністки страшним ударом, який призвів до часткового паралічу й утвердження у переконанні, що її бояться чоловіки, бо вона «надто розумна і надто поважна». Через два роки колишній редактор одружився на покійній, на 13 років молодшій за нього, за якою дали добрий посаг 14 тисяч гульденів. Досі трактують це як вияв меркантильності, хоч судячи із щасливого життя подружжя, шлюб продиктований коханням.

У творчій біографії Ольги Кобилянської саме період її романтичних стосунків з Осипом Маковеем став найбільш плідним, а розрив із ним не обернувся катастрофою. Хоч як банально це звучить, саме спілкування з переконаним українським патріотом остаточно зробило її українкою. Такою вона залишилась до кінця життя, творами доводячи, що лише «віра, праця і любов» — порятунком для кожного з нас і для нашого народу.

90 РОКІВ ПЕРШОЇ В СРСР МТС

Радянська легенда з іменем Шевченка

МИФОЛОГІЯ. Абревіатура, znana нині більшості українців як назва одного з операторів мобільного зв'язку, раніше розшифровувалась як машинно-тракторна станція. Коли в СРСР катастрофічно бракувало тракторів та іншої сільськогосподарської техніки, її зосереджували на спеціально створених підприємствах, які надавали послуги колгоспам на умовах натуральної оплати частиною урожаю.

Першу МТС офіційно заснували 28 листопада 1928 року в Березівському районі Одещини за народною ініціативою. Місцевий радгосп, який держава першочергово забезпечувала тракторами, став ініціатором надання допомо-

ги сусіднім ТСОЗам (товариствам спільного обробітку землі), створеним переважно в колишніх поміщицьких маєтках, де поля традиційно обробляли приїжджі наймані працівники з густозаселених губерній України.

Перша МТС, названа іменем Шевченка, працювала за третину врожаю, що дуже сподобалося більшовицьким партфункціонерам. Отож ініціативу підтримали і вже за умов суцільної колективізації села поширили на всю країну. Це дало змогу не лише відбирати частину вирощеного в колгоспах збіжжя на нібито добровільній основі, а й ефективно використовувати техніку й кадри механізаторів, які працювали на межі фізичних можливостей.

100 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА ДАЦЕНКА

«Здоровенькі були» від вождя ірокезів

НЕЗЛАМНІСТЬ. Після виходу на екрани українського кінофільму «Тойхтопройшовкрізьвогонь» уже немає потреби пояснювати, хто такий Герой Радянського Союзу капітан Іван Даченко. Проте в Росії не стихає шквал заяв про нібито черговий «бандерівський міф», якого насправді ніколи «не було і бити не магло».

Офіційно екіпаж бомбардувальника, пілотованого Даченком, загинув 19 квітня 1944 року під час нальоту на залізничну станцію окупованого німцями Львова. Однополчані героя засвідчили, що літак вибухнув у повітрі й ніхто з парашутом не вистрибнув. Отож, мовляв, розповідь танцівника Махмуда Есамбаєва, якого під час відвідин 1967 року племені ірокезів у Канаді вождь індіанців привітав словами «Здоровенькі були!», — чистісінька вигадка, вперше оприлюднена аж на початку 1990-х, коли вже можна була розповідати будь-які міфи.

Насправді під час нічного бомбардування льотчики могли бачити лише те, що потрапляло у світло ворожих прожекторів, і вибухи зітнітих снарядів та підбитих гітлерівцями літаків. Стосовно нібито запізнілої розповіді Есамбаєва, то, судячи із скасування вже запланованого перейменування села Чернечий Яр, у якому народився герой-льотчик, у Даченкове, танцюрист відразу повідомив про свою зустріч із нібито загиним у роки війни льотчиком.

Іншого виходу в митця не було, адже індивідуальне спілкування радянських громадян за кордоном з іноземцями забороняли, а тому розповідь індіанського вождя чув не лише Есамбаєв. Це підтверджують свідчення рідних кінорежисера Тимофія Левчука й актриси Наталії Наум, які теж входили до складу делегації й під великим секретом поділилися почутою «таємницею» з найвірнішими людьми.

Навіть погоджуючись, що Даченко міг урятуватися з підбитого літака на парашуті, в Росії заперечують його втечу з полону, перехід фронту та відправлення до ГУЛАГу як завербованого ворогом зрадника. Мовляв, полоне-

На відміну від розтираженого завдяки фільму прізвиська «Тойхтопройшовкрізьвогонь», точніший переклад нового імені Івана Даченка — «Пронизливий вогонь»

ний льотчик-українець просто злякався повертатися на батьківщину і, опинившись на визволеній союзниками території Німеччини, «і змінив Родіне» й емігрував у Канаду.

На підтвердження посилюється на те, що Івана Даченка не позбавили звання Героя Радянського Союзу, отже не засуджували. Це справді так, але на відміну від документів про навчання і довоєнну службу майбутнього вождя ірокезів, які збереглися в архівних фондах, «лічного дела» капітана-льотчика нема в матеріалах його рідного авіаполку. Замість особової справи є лише довідка про її вилучення ще в період війни органами НКВС.

Найімовірніше, льотчика, який зумів вирватися з полону і повернутися до своїх, відправили у табори під зовсім

іншим прізвиськом, розсудивши, що краще мертвий герой, ніж живий «предатель». Єдиним порятунком була втеча. Шлях до європейської частини СРСР був довгим і надійно перекритим, а дорогу на схід фактично ніхто не охороняв, бо самотужки перейти Берингову протоку ослабленим зевом було неможливо. Крім того, місцеві кочові народи вже звикли повертати чужаків властям за винагороду — кілька мішків борошна, бо до війни втікали тільки запеклі кримінальники, від яких чукчам було лише лихо.

Однак Даченко в юності закінчив зооветеринарний технікум, а тому міг лікувати худобу і навіть людей. Це лише одна з версій того, як героєві-капітану вдалося перебраться в Америку і стати вождем індіанців у Канаді.

240 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Батько української прози

ПОСТАТЬ. Автор п'єс «Шельменко-денщик» і «Сватання на Гончарівці» та повістей «Маруся», «Конотопська відьма», «Салдацький патрет» узявся за перо, щоб довести: українська мова — не приречений на знищення діалект для спілкування селян-малоросів, а культурне надбання великої нації, нею можна творити літературні шедеври. Вони ввійшли до духовної скарбниці України, а Григорій Квітка-Основ'яненко здобув славу батька української прози.

Саме Квітці-Основ'яненкові, твори якого високо цінував Шевченко, адресовані слова «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине»

СУБОТНІ ЗУСТРІЧІ

Народний артист України Федір Стригун:

«Беручись тепер за «Марію Заньковецьку», хотів, щоб наші актори пам'ятали, «чий сини? яких батьків?»

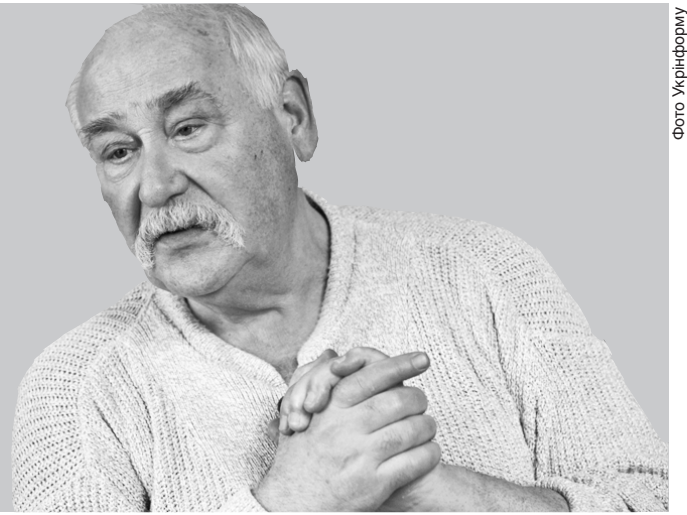

Фото: Укрінформ

Найстаріший в Україні Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької не потребує особливого представлення. Його знають і люблять в Україні й за її межами, цінують за те, що завжди вмів бути на бистрині часу, мав особливий стиль, дбайливо оберігав свою яскраву творчу індивідуальність. Про 101-й сезон театрального колективу розповідає патріарх львівської сцени, один із провідних українських майстрів народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Шевченка актор і головний режисер Федір СТРИГУН.

УК Минув сезон був особливим для театру імені Марії Заньковецької. У непростій його історії за століття багато змінилося. Як відзначили цю дату?

— Я щасливий, що дожив до столітнього ювілею театру. Щоправда, цілковитого задоволення від свята наш колектив не отримав. Зі століттям театру були пов'язані величезні сподівання, грандіозні плани. Розраховували, що підготовка до його відзначення акцентує на проблемах сучасного театру і так надасть імпульс відродженню театрального мистецтва загалом. Заньківчанам наче й гріх нарікати — з цієї нагоди чимало колег удостоїлися високих звань, приїхали із привітаннями імениті гості. Але відчуваю певний осад від того, що поза увагою залишилося найголовніше — ідейна місія театру. Попри очікування не було організовано звітних гастролей у столиці, регіонах України, ба навіть у тих містах, де свого часу «театр славу здобував». Склалося враження, що про культуру, мистецтво загалом у державі забули.

УК Не випадковою була поява в ювілейній програмі вистави «Марія Заньковецька», яка з прем'єрного показу стала однією зі знакових. Повернення її на сцену виправдало ваші сподівання?

— Вибір дався непросто. Переглянувши гори драматичних творів — світових і українських. Ще раз перечитали «Марію Заньковецьку» (автор Іван Рябокляч) і зрозуміли: маємо повернути на сцену саме цю виставу. Чому? Бо це не просто меморіал пам'яті славетній акторці Марії Заньковецькій. Її цінність у глибоко патріотичній сутності, у зверненні до національної пам'яті народу. 22 роки вистава була на сцені, й щоразу — аншлаги. На ній виросло п'ять поколінь заньківчан, змінилися виконавці, прийшли нові покоління глядачів, які мало що знають про видатну акторку, про яку Муравйов (той самий, який розбив студентів під Крутами) сказав: «Треба було свого часу повісити Заньковецьку, Садовського, Кропивницького і Старицького, і тепер не йшлося б про націоналізм і сепаратизм».

Що ж ще шукати? Це не було повторенням першої вистави. Хоч вона виконала свою місію. Скільки довелося пережити колективу тоді (а це був початок тривалого періоду застою), що готову виставу вже після прем'єри немилосердно виправляли 12 разів, вирізали все, що могло розбудити національну пам'ять. Однак нам вдавалося сказати все, про що потай говорили вдома, серед своїх. Це була потреба розповісти про людей, які творили не просто театр, а долю України. Усвідомлюєш, що в найстрашніші часи, коли Валуєвським указом було заборонено українське слово, не дозволено друкувати українських книжок і навіть розмовляти рідною мовою, знайшлися молоді, яким були дорогі народне слово, пісня, традиції, й разом з Марком Кропивницьким організували театр і поставили «Наталку Полтавку». Усю тодішню імперію об'їздили зі спектаклями!

Успіх театру визначається не лише сприйняттям у рідному місті. Актори готові на будь-яких умовах їхати за тисячі кілометрів. Держава, яка дбає про своє майбутнє, мусить мати державну програму розвитку і підтримки мистецтва.

УК І навіть до Петербурга й Москви добралися. Як там зустріли малоросів?

— Фантастично! Знаєте чому? На той час репертуар у російському театрі був слабенький, чимало п'єс російських драматургів було заборонено. Зате організовувались українські трупі, і російські актори скаржилися, що після вистав малоросів їм нічого робити, бо щойно заїжджала в місто українська трупа, квитки на місяць наперед було продано. Приїхали в Петербург і здивували всіх: успіх був неймовірний! Це був високопрофесійний театр із власним репертуаром, високим художнім рівнем, майстерною акторською груою. Дві вистави навіть цар подивився і запросив акторів до себе в ложу. Їх спробували переманити великими грішми. Заньковецький, Кропивницькому, Садовському, Ксаксаганському обіцяли чималі суми, щоб перейшли на російську сцену.

УК Відтоді живе легенда про «золоті відра, золоте коромисло», які обіцяли Марії Заньковецькій як винагороду за перехід до російського театру.

— Цар пообіцяв Марії Костянтинівні «золоті відра, золоте коромисло» для «Наталки Полтавки», аби лишень перейшла на російську сцену. Не спокусила акторку й платня 24 тисячі золотом і така сама пенсія на майбутнє. Відмовилася від щедрих обіцянок і подалася з театром у мандри. Куди? Звісно, в Украї-

ну, бо не уявляла себе на чужині. Не випадково згодом так високо оцінив лютий ворог роль артистів. Зрештою, беручись тепер за «Марію Заньковецьку», хотів, щоб наші актори пам'ятали, «чий сини? яких батьків?», щоб це була вистава про історію українського та нашого театру, аби знали, хто така Марія Заньковецька і які традиції нас надихають.

Багато дискутуємо про творення європейського театру, а я прагну допомогти сучасникам зрозуміти, що «у чужому сіряку» в Європу не прийдемо, як не навчимо французів грати Мольєра чи англійців — Шекспіра. Звісно, і західну класику треба грати, а ось Європі треба показувати власну культуру і драматургію, бо там зовсім мало знають про Україну.

УК А маємо чим зацікавити вибагливого європейського глядача?

— Так, звісно! Чого лишень варта «Наталка Полтавка»! Це ге-

— у героях впізнають себе і щиро сміються над собою. Так на нашій сцені з'явилася вистава «Неаполь — місто Попелюшок» Надії Ковалик про проблему сучасного заробітчанства. Коли брався за цю виставу, думав: протримається на сцені рік. Як помилявся! Вистава на аншлагах іде 16 років поспіль. Якось до мене прийшла делегація заробітчан з Італії і запропонували... дописати третю дію вистави! Були ще прем'єри вистав «Криза», «Останній грецький», які написав заньківчанський актор і режисер Орест Огородник.

УК А ви як прийшли до режисури?

— Це був вимушений крок, до якого спонукала непроста ситуація в театрі. Театр наче вичерпав себе. Потрібно було вирішувати щось кардинально. Довелося підставляти голову театрові, який став моїм життям. Він зачаровує дивовижною ауру, відкритими і щирими людьми. Цим Львів і львів'яни вразили мене понад півстоліття тому, коли тільки приїхав сюди в розвідку, ще не визначившись, чи переїжджати мемо з дружиною із Запоріжжя. Якби не було Львова, то не було б і мене. Люблю і Львів, і театр, тому й вирішив спробувати себе у статусі режисера.

УК Свою першу режисерську роботу пам'ятаєте?

— Це була «Безталанна». Успіх мала шалений. Такого не очікував. Якийсь час мені було дуже непросто керувати вчорашніми партнерами. Звик давати акторам свободу пошуку, дій, мислення.

УК Але ви даєте змогу розвиватись іншим, спробувати себе в режисурі.

— Для театру мати кількох режисерів — це великий плюс. Тоді він цікавий глядачеві. А чи боюся, що молодь підпирає? Ні! Визнаю лише конкуренцію на сцені. Глядач голосує за театр чи виставу грішми і ногами. Свого часу до режисури прийшла Алла Бабенко і все, що хотіла, втілила на сцені. Перекваліфікувався в режисери й актор Вадим Сікорський, вихованець мистецького факультету Франкового університету Орест Огородник і Богдан Ревкевич.

УК Приймати кардинальні рішення вам довелося не лише тоді. Що стало визначальним, коли відмовилися поміняти заньківчанську сцену на столичну?

— Пропозицій справді не бракувало. Знайшов аргументи, щоб залишитись у Львові. А що було б з нашим театром, якби з нього одразу пішли режисер Сергій Данченко, Федір Стригун, Богдан Козак, Володя Глухий, Таїсія Литвиненко, Лариса Кадирова? До Києва поїхали тільки троє: Данченко, Ступка та Розстальний. Жодного разу не пошкодував про свій вчинок. Ми пережили скрутні 1990-ті, коли місяцями не отримували зарплат, катастро-

фічно бракувало коштів на костюми і декорації.

УК Заньківчани мають дуже вдячних і відданих шанувальників. Як вдалося виховати саме такого глядача?

— Це нам дісталось у спадок. Поцестило нашому театру, що 1944 року його перевели у Львів. А Львів — це академічне університетське місто з давніми традиціями. На перших порах було тяжко, і критики не бракувало. Знаю, що у Львові нас цінують і люблять за те, що не зраджуємо української національної ідеї. Це театр український, глибоко національний.

УК Ви з дружиною народною артисткою України Таїсією Литвиненко завжди поруч: на роботі, вдома. І не затісно двом яскравим талановитим особистостям?

— Тісно буває лише тоді, коли до людини байдужий. А нам ні! Бо тут і худрада, і творча майстерня, і дискусійний майданчик. І всі найкращі наші роботи, ролі народилися на нашій кухні.

УК Як приборкуєте власний настрій?

— Це непросто. Але давно знаю: поганий настрій чи самопочуття треба залишати за дверима власного помешкання.

УК Традиційно заньківчани завершують і розпочинають театральні сезони прем'єрами. Що пропонуєте шанувальникам цього року?

— Одна прем'єра вже відбулася: режисер-постановник заслужений діяч мистецтв України Вадим Сікорський запросив на «Гуцульський рік» Гната Хоткевича. Готуємося до наступних прем'єр, одна з яких про Мазепу. Подивимось, чи вдасться реалізувати.

УК Що стало на заваді?

— Ситуація нині непроста. Гальмує роботу Закон «Про театри та театральну діяльність», суть якого — об'єднання двох посад — директора і художнього керівника. Не уявляю, як можна поєднати керівництво двома напрямами, адже в директора (адміністратора) стільки обов'язків, що йому ніколи займатися творчою роботою. У компетенції директора і кадрові питання (контракти з акторами). А що робити режисерів, який претендента в очі не бачив, не знає його потенціалу, не бачить перспективи його зайнятості? Хто нести відповідальність за вистави, підбір репертуару, дотримання термінів, організацію гастролей?

Не підтримую і контрактної системи. Ці проблеми ми обговорювали з колегами і вимагатимемо перегляду закону, зокрема щодо розмежування посад та скасування контрактної системи.

Оксана МЕЛЬНИК
для «Урядового кур'єра»

ВІСТІ ЗВІДУСІЛЬ

Трагедія народу очима дизайнерів-графіків

Володимир ГАЛАУР,
«Урядовий кур'єр»

РОЗВІНЧАННЯ МІФІВ.

Харківський художній музей презентує виставку пам'яті жертв Голодомору. Її було підготовлено за фінансової підтримки благодійного фонду «Дар». Основу експозиції становлять сучасні плакати харківських художників, членів Міжнародної асоціації дизайнерів-графіків «4-й блок». Концептуальність у висвітленні теми свідчить про осмислення авторами причин і наслідків Голодомору 1932—1933 років, який зачепив майже кожну українську родину. Плакати відіграють роль інформаційно-змислової та емоційної антитези представленим на виставці мальовничим творам із колекції му-

зею, які датують трагічними для української нації 1930-ми роками. Мистецтво в ті роки сумлінно працювало, створюючи для прийдешніх поколінь міфи новітньої історії України. Як розповідають у музеї, полотно Івана Шульги «Г. І. Петровський серед колгоспників» (1931) ілюструє позицію офіційного радянського мистецтва, яке доносило до свідомості ідею успішної колективізації селянських господарств. Картина «Колгоспне жито» Миколи Бурачека 1930 року не може не викликати запитань, як на родючій землі стався не бачений у цивілізованому світі голод, що забрав, лише за документально підтвердженими фактами, до 4 мільйонів осіб дорослого населення. Відповіді на ці запитання, як тепер ста-

ДОВІДКА «УК»

Харківський художній музей у 2008 році підтримав Всеукраїнську акцію «Запали свічку», приурочену пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років, виставковим проектом «Чорна рілля», який щоразу додає нові сторінки до Книги пам'яті нашого народу. Цей український Апокаліпсис ХХ століття складається з документів архівів, викладених у сучасних історичних виданнях і осмислених у художніх творах, із суворих, часом жорстоких фактів зі спогадів наших батьків і дідів, на чію долю випали роки тяжких фізичних і моральних поневірянь.

ло відомо, слід пов'язувати не лише з офіційною версією неурожаю-недорозуму, яка існувала 70 років, а саме із санкціонованими державою каральними заходами за недопостачання зернових, спрямованими на селянство. Образ колгоспниці, створений Петром Супоніним 1938 року, викликає щем у кожному серці, бо його сприймаєш узагальненням багаторазового по-

коління наших бабусь, що зі щирими молитвами в серці, відповідальністю перед ближніми пережили голодне лихоліття. Інформаційну складову виставки доповнить запланована демонстрація фільму Ганни Гін «Жорна голоду», який було створено 2008 року за спогадами жителів 17 районів Харківської області — вцілілих очевидців Голодомору.

Творчий турнір юних художників

Олександр ВЕРТИЛЬ,
«Урядовий кур'єр»

МИСТЕЦТВО.

На базі Сумської дитячої художньої школи ім. М.Г. Лисенка відбувся відкритий обласний конкурс юних художників, названий ім'ям видатного українського скульптора уродженця Сумщини Михайла Григоровича Лисенка. Започаткований шість років тому відділом культури і туризму Сумської міської ради, творчий турнір має на меті виявляти й розкривати юні таланти, підтримувати педагогічну ініціативу, поширювати досвід та методику навчання у початкових спеціалізованих мистецьких закладах системи Міністерства культури України.

Цього року в конкурсі взяли участь 50 юних талантів не лише із Сум та Сумщини, а й Харківської художньої школи ім. І. Рєпіна. Гран-прі в молодшій віковій категорії здобула Аліса Міхеєва (Охтирська дитяча художня школа), старший — Анна Годун (Шостинська школа мистецтв). Вони отримали мольберти, книжки з об-

У Сумах змагалися юні митці

разтворчого мистецтва та спеціальний приз від рідних видатного митця, зокрема

Людмили Лисенко — пам'ятну медаль «Скульптор М. Г. Лисенко». Переможцям та учас-

никам вручили дипломи, набори гуашевих фарб і пастелі, альбоми для акварелі.

Палац графа Шувалова стає кіномайданчиком

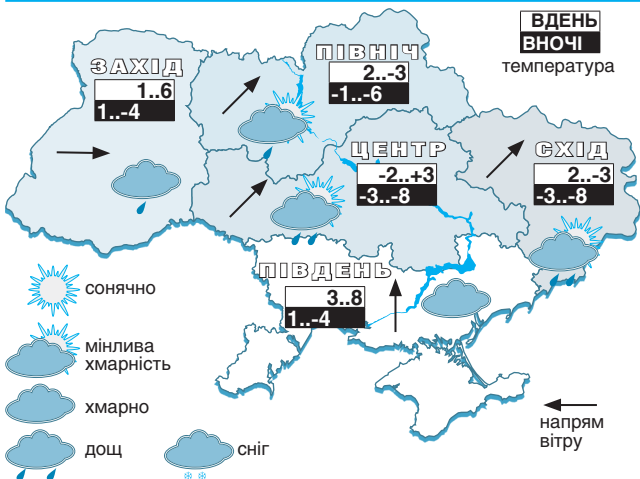
Роман КИРЕЙ,
«Урядовий кур'єр»

ТРИВАЮТЬ ЗЙОМКИ. У Тальному на Черкащині починають знімати сцени фільму «Чорний Ворон» за бестселером українського письменника Василя Шкляра. Одним із кіномайданчиків стане мисливський палац графа Шувалова. Нині розгорнулася підготовка до зйомок: завезено реквізити та створено кілька локацій, які відповідають історичним особливостям того часу. Сюжет стрічки розкриє одну з найдраматичніших і най-

більш замовчуваних сторінок української історії — запеклу боротьбу українських повстанців проти окупаційної комуністичної влади у 1920-х роках у Холодному Яру. Головний герой на прізвисько Чорний Ворон — холодноярський отаман — організовує боротьбу проти більшовиків-окупантів, які вже заповнили Україну й запроваджують у ній свій радянський лад, вбиваючи патріотів та утискаючи українську культуру. Головну роль в історичній драмі «Чорний Ворон» зіграє молодий актор Тарас Цимба-

люк, родом з Черкащини. Він відомий глядачам за роботою в серіалах «Центральна лікарня» та «Село на мільйон», а також багатьох інших українських стрічках. Як зазначив Тарас Цимбалюк, найбільше в роботі над роллю його підтримує тато. Він історик за освітою і з раннього дитинства прищеплював синові любов до рідної землі. Крім Тараса Цимбалюка, ролі у стрічці виконують актори Павло Москаль, Андрій Мостренко, Ксенія Данилова, Даниїл Мірешкін, Зоряна Марченко, Наталя Сумська та інші.

ПОГОДА НА ЗАВТРА

ТЕМПЕРАТУРА ПО ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ НА 25 ЛИСТОПАДА

Область	Ніч	День	Область	Ніч	День
Київська	-1 -6	+2 -3	Черкаська	-3 -8	+2 -3
Житомирська	0 -5	+2 -3	Кіровоградська	-4 -9	-2 +3
Чернігівська	-2 -7	+1 -4	Полтавська	-4 -9	+2 -3
Сумська	-2 -7	+1 -4	Дніпропетровська	-4 -9	-1 +4
Закарпатська	0 +5	+5 +10	Одеська	+1 -4	+5 +10
Рівненська	+2 -3	+2 -3	Миколаївська	+1 -4	+4 +9
Львівська	-2 +3	+2 +7	Херсонська	+1 -4	+3 +8
Івано-Франківська	+2 -3	+2 +7	Запорізька	0 -5	0 +5
Волинська	+2 -3	-1 +4	Харківська	-3 -8	+2 -3
Хмельницька	0 -5	-1 +4	Донецька	-2 -7	-2 +3
Чернівецька	+1 -4	0 +5	Луганська	-4 -9	+2 -3
Тернопільська	+2 -3	0 +5	Крим	-2 +3	+5 +10
Вінницька	-1 -6	-2 +3	Київ	-2 -4	-1 +1

Укргідрометцентр

Місця поховань можна знайти на карті

Лариса ВЕЛИЧКО
для «Урядового кур'єра»

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ. У Національному музеї «Меморіал жертв Голодомору» відбулася презентація геоінформаційної системи «Місця масового поховання жертв Голодомору-геноциду». Проект створено за підтримки Українського культурного фонду. Геоінформаційна система — це портал, на якому візуалізовано інформацію про місця поховання загиблих внаслідок Голодомору 1932—1933 років. Користувачі знайдуть тут інформацію про місця масового поховання жертв Голодомору, пам'ятники та пам'ятні знаки, встановлені на згадку про них. Тут буде оприлюднено дані про втрати від геноциду, архівні матеріали та спогади про Голодомор у конкретному населеному пункті країни.

У 1933 році смертність в Україні перевищувала природну в десятки разів. Люди вимирали цілими родинами, селами. За дослідженнями науковців, через Голодомор Україна втратила від 7 до 10 мільйонів людей. Заперечуючи факт Голодомору в Україні, радянська влада ретельно приховувала місця масового поховання жертв цього злочину. На таких місцях не встановлювали жодних пам'ятних знаків, там облаштовували парки відпочинку, будували підприємства, прокладали автошляхи або залишали в занедбаному стані. Лише ті, кому вдалося вижити, завжди пам'ятали про їхнє існування. Саме спогади та архівні матеріали лягли в основу інформаційної бази проекту.

Після презентації відбулася церемонія спецпогашення художнього маркованого конверта «Голодомор в Україні. 1932—1933», присвяченого 85-м роковинам Голодомору-геноциду.

«УРЯДОВИЙ КУР'ЄР» ЗАЛИШАЄТЬСЯ ГАЗЕТОЮ

У зв'язку з передплатною кампанією на наступний рік наші читачі дедалі частіше запитують: яким буде «Урядовий кур'єр» 2019-го? Це буде газета чи офіційний бюлетень? Відповідаємо: «Урядовий кур'єр» у 2019 році й у майбутньому виходитиме як газета, а не як офіційний бюлетень.

Підстава для цього — Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення офіційної публікації законів України та інших нормативно-правових актів», який набув чинності 21 жовтня цього року. Тож наше видання буде і надалі щоденним загальнодержавним друкованим засобом масової інформації.

